

ДІЯЛЬНІСТЬ ООН КРИЗЬ ПРИЗМУ ФЕМІНІСТИЧНОЇ ТЕОРІЇ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Тези представляють аналіз діяльності Організації Об'єднаних Націй з позиції феміністичної теорії міжнародних відносин (ліберальної, радикальної та постмодерністської теорій), розглядаючи як ООН впроваджує гендерну рівність у міжнародну політику та безпекову архітектуру, а також наскільки ефективними є ці зусилля у трансформації глобальної системи міжнародних відносин.

У результаті дослідження виявлено, що діяльність ООН у сфері гендерної рівності відображає ключові постулати феміністичної теорії через впровадження Резолюції РБ ООН 1325 «Жінки, мир, безпека», створення структури «ООН-Жінки», впровадження гендерної перспективи у миротворчі місії, проведення світових конференцій щодо становища жінок. Виявлено важливість функціонування ініціативи HeForShe, яка втілює боротьбу за гендерну рівність та залучення до світового порядку денного представниць держав «третього світу».

Ключові слова: феміністична теорія міжнародних відносин, ООН, гендерна рівність, Резолюція 1325, ООН-Жінки, HeForShe.

Актуальність дослідження гендерного напрямку роботи ООН зумовлена глобальною необхідністю забезпечення рівності прав і можливостей для всіх, незалежно від статі. У контексті сучасних викликів, таких як бідність, збройні конфлікти, соціальна нерівність та зміни клімату, ООН виступає ключовим актором у просуванні гендерної рівності як одного з цілей сталого розвитку. Феміністичні теорії є доречними у вивченні ролі ООН, оскільки вони дозволяють критично осмислювати існуючі структури влади, виявляти приховані механізми дискримінації та аналізувати, наскільки ефективно міжнародні інституції інтегрують гендерну перспективу у свою політику та практику.

Тому, варто розглянути як основні положення феміністичної теорії втілюються на практиці у діяльності ООН.

По-перше, ліберальна (традиційна) теорія фемінізму –була заснована на тому, що людина має оцінюватись не за статтю, а за її потенціалом, можливості розвитку якого мають бути рівними для кожного члена суспільства, що має досягатись за допомогою гендерно рівних законів, які гарантує держава.

З огляду на це доречно згадати Статут ООН у преамбулі якого зазначається: «Ми, народи об'єднаних націй, сповнені рішучості позбутися прийдешні покоління від лиха війни, знову затвердити віру в основні права людини, у гідність і цінність людської особистості, рівноправність чоловіків і жінок і в рівність прав великих і малих націй...» [7].

По-друге, одна з теоретиків феміністичних теорій у міжнародних відносинах Енн Тікнер стверджує, що традиційні погляди на війну, які акцентують увагу на чоловіках як військових діячах, обмежують розуміння того, як жінки впливають на конфлікти. Жінки можуть бути не лише жертвами, але й активними учасницями, як у бойових діях, так і в процесах миробудівництва [9, с. 104].

Дж. Е. Тікнер вважає, що поширенню фемінізму в теорії міжнародних відносин сприяло падіння біполярної системи. Після завершення «холодної війни» питання безпеки втратило домінуючу позицію у наукових дослідженнях, що дало змогу зосередити увагу на соціальних проблемах, які були ближчими та зрозумілішими для жінок. Це, у свою чергу, сприяло становленню та розвитку феміністичних підходів у сфері міжнародних відносин.

Британські дослідники М. Лайт і Ф. Хеллідей виокремлюють чотири основні причини, чому традиційна наука про міжнародні відносини ігнорувала гендерну проблематику. По-перше, міжстатеві відносини зазвичай розглядалися як виключно внутрішньополітичне питання. По-друге, в науковому середовищі панувала «інституційна інерція» — схильність досліджувати та викладати вже звичні теми. По-третє, існувало переконання, що наука про міжнародні відносини є гендерно нейтральною. І, по-четверте, самі феміністські дослідниці досить пізно почали активно впроваджувати свої ідеї у цю галузь [4, с. 57].

На практиці, Резолюція Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» ухвалена Радою Безпеки ООН 31 жовтня 2000 р. формує порядок денний «Жінки, мир, безпека». Резолюція базується на принципах фемінізму солідарності, який наголошує на необхідності співпраці між різними групами для досягнення спільної мети

– рівності та справедливості для всіх. Це включає активну участь жінок у миротворчих процесах та запобіганні конфліктам

Ключові пункти резолюції підкреслюють необхідність врахування потреб жінок і дівчат у збройних конфліктах, а також їхню підвищену вразливість до негативних наслідків таких ситуацій. Рада Безпеки ООН закликає держави-члени активно залучати жінок до процесу ухвалення рішень на всіх рівнях — як на національному, так і на регіональному та міжнародному рівнях — у рамках механізмів запобігання, врегулювання та вирішення конфліктів. Також державам пропонується забезпечити включення гендерного підходу до польових місій, зокрема через ширше залучення жінок до складу військових та поліцейських підрозділів [5]

Станом на сьогодні, жінки складають приблизно 5.9% військових контингентів у миротворчих операціях ООН. У поліцейських контингентах жінки складають 14.4%, а серед працівників судових та виправних установ — 43%. Радикальна теорія — критикує ідеї ліберальної теорії, та доводить — роки пригнічення жінок, та позбавлення їх прав, не може бути викорінено лише зняттям правових законів, адже патріархальна влада ніколи не дозволить жінкам, зайняти рівну до них позицію. Тому, щоб ефективно з цим боротися було створено ООН-Жінки.

ООН Жінки (Структура Організації Об'єднаних Націй з питань гендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок) є центральним органом у системі ООН, відповідальним за координацію зусиль у сфері забезпечення гендерної рівності. Цю структуру було створено рішенням Генеральної Асамблеї ООН від 2 липня 2010 року з метою консолідації мандатів та функцій низки раніше існуючих підрозділів, що спеціалізувалися на питаннях прав жінок. Головним завданням нового органу стало підвищення ефективності реалізації політик, спрямованих на розширення прав і можливостей жінок, а також прискорення глобального поступу в подоланні гендерної нерівності. «ООН-Жінки» відповідно до інформації розміщеної на офіційному сайті організації уповноважена: «1) Підтримувати міждержавні структури, такі, як Комісія щодо становища жінок, в їх роботі по формулюванні правил, глобальних стандартів і норм. 2) Допомогати країнам-членам ООН впроваджувати вищевказані стандарти, будучи готовою надати необхідну технічну та фінансову підтримку тим країнам, що просять її, і формувати ефективні партнерства з громадянським суспільством. 3) Забезпечити умови країнам-членам для того, щоб система ООН була підзвітною щодо свого внеску в гендерну рівність, враховуючи регулярний моніторинг системних процесів». [8]

ООН-Жінки почали свою діяльність в Україні у жовтні 2015 року. З 2016 року ООН-Жінки в Україні активно розвиває партнерські відносини та досягає значних результатів у реалізації свого мандату, що охоплює розвиток і гуманітарне реагування. Завдяки технічній експертизі, підтримці у впровадженні проєктів і розробці політик, а також здатності об'єднувати різних партнерів, ООН Жінки має унікальну конкурентну перевагу. Як провідна структура в системі ООН з питань гендерної рівності та розширення прав жінок, ООН Жінки інтегрує гендерний підхід у процеси прийняття рішень і координації діяльності ООН. Вона очолює Групу з гендерних питань (GTG) і Робочу групу з гендеру в гуманітарній сфері (GiHA), забезпечуючи пріоритетне врахування гендерної рівності в гуманітарному плануванні та процесах відновлення. Виконуючи функції Секретаріату Жіночого фонду миру та гуманітарної допомоги (WRHF), ООН Жінки тісно співпрацює з правозахисними організаціями жінок, сприяючи локалізованому підходу до програмування та відповідаючи на потреби найуразливіших груп, особливо у зонах, постраждалих від конфлікту на сході України. Через стратегічну взаємодію з приватним сектором і використання інноваційних інструментів, таких як Принципи розширення прав і можливостей жінок (WEPs), організація сприяє економічному зміцненню становища жінок. Діяльність ООН Жінки доповнює зусилля інших агенцій ООН та партнерів, усуваючи ключові прогалини й забезпечуючи активну участь жінок у процесах лідерства, миротворчості, гуманітарної допомоги, розвитку та відновлення.[6]

Спочатку вони реалізовували окремі проєкти, а в 2018 році відкрили офіс в Україні. Україна, як активний прихильник гендерної рівності, поліпшення становища жінок та подолання гендерних стереотипів, бере активну участь у більшості заходів ООН, присвячених цим питанням. Зокрема, держава регулярно долучається до дебатів Ради Безпеки ООН за темою «Жінки, мир, безпека», а також виконує положення Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. Зобов'язання втілюються шляхом реалізації національних програм і проєктів, спрямованих на забезпечення рівних прав та можливостей для жінок.

По-третє, постмодерністська феміністична теорія критикує як ліберальний, так і радикальний фемінізм. Вона залучає до дискурсу представниць так званого «третього світу», які лише нещодавно позбавилися колоніального гніту. Таким чином, феміністська парадигма виходить за межі виключно міжстатевих питань і охоплює також расові та класові аспекти дискримінації.

У свою чергу, кампанія «HeForShe», яку запустила Емма Вотсон у 2014 році, базується на ідеях інтерсекційного фемінізму, закликає чоловіків активно підтримувати гендерну рівність, що також відображає принципи фемінізму солідарності. Фархан Ахтар, ставши першим чоловіком — послом доброї волі «ООН-Жінки» в Південній Азії, також підтримує ці ідеї, сприяючи залученню чоловіків до боротьби за гендерну рівність [1]. Також кампанія розгорнула численні практичні ініціативи, прикладом є такі проєкти як:

–IMPACT 10x10x10 – стратегічний пілотний проєкт, що об'єднав 10 керівників держав, 10 генеральних директорів корпорацій та 10 президентів університетів для впровадження інституційних змін у їхніх організаціях [2].

–HeForShe Arts Week – щорічний культурний фестиваль, що використовує мистецтво для висвітлення питань гендерної рівності та розширення суспільного діалогу [3].

Отже, важливість феміністичного підходу до міжнародних відносин у XXI ст. полягає в розумінні гендерних відносин; зосереджуються на досвіді маргіналізованих та пригноблених груп, включаючи жінок; критикують традиційні концепції, такі як держави, суверенітет, влада та безпека, які часто ігнорують гендерні аспекти. Діяльність ООН значною мірою виправдовує феміністичний мейнстрім через включення гендерної рівності в Цілі сталого розвитку, впровадження гендерної паритетної стратегії, боротьбу з насильством щодо жінок, підтримку жіночого лідерства. Однак, попри зусилля ООН, прогрес у досягненні гендерної рівності залишається нерівномірним у глобальному масштабі.

References

1. Emma Watson at the HeForShe Campaign 2014 – Official UN Video (2014). UN Youtube channel. Retrieved from: <https://www.youtube.com/watch?v=gkjW9PZBRfk>
2. HeForShe IMPACT 10x10x10. Global Connections for All Women. Retrieved from: <https://gc4women.org/2019/06/06/heforshe-impact-10x10x10/>
3. HeForShe Launches Inaugural Arts Week (2016). HeForShe. Retrieved from: <https://www.heforshe.org/en/heforshe-launches-inaugural-arts-week>
4. Klymchuk, I. I. (2017). Feministychni kontseptsii v suchasni teorii mizhnarodnykh vidnosyn [Feminist concepts in modern international relations theory]. PhD thesis. Chernivetskyi natsionalnyi universytet imeni Yurii Fedkovycha, Chernivtsi.
5. Pro zatverdzhennia Natsionalnogo planu dii z vykonannia rezoliutsii Rady Bezpeky OON 1325 “Zhinky, myr, bezpeka” [On the approval of the National Action Plan for the implementation of UN Security Council Resolution 1325 “Women, Peace, Security” for the period until 2025] (2020). Vrkhovna Rada Ukrainy. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1544-2020-%D1%80#Text>
6. Pro nas. OON Zhinky v Ukraini [About us UN Women in Ukraine]. UN Women in Ukraine. Retrieved from: URL: <https://ukraine.unwomen.org/uk/pro-nas/oon-zhinky-v-ukrayini>
7. United Nations Charter (1945). UN. Retrieved from: <https://www.un.org/ru/about-us/un-charter/full-text>
8. UN Women: official web-site. Retrieved from: <https://www.unwomen.org/en>
9. Tykhonenko, I. V. (2024). Feministychni teorii u doslidzhenni bezpekovooho vymiru suchasnykh mizhnarodnykh vidnosyn [Feminist theories in the study of the security dimension of contemporary international relations]. *Mohylianski chytannia – 2024: dosvid ta tendentsii rozvytku suspilstva v Ukraini: hlobalnyi, natsionalnyi ta rehionalnyi aspekty. Sotsialni nauky ta zhurnalistyka*. Mykolaiv: tezy. P. 101-104.

DOI 10.34132/mspc2025.01.07.09

*Evgenia Kutuzova
Iryna Tykhonenko*

UN ACTIVITIES THROUGH THE PRISM OF FEMINIST THEORY OF INTERNATIONAL RELATIONS

The theses present an analysis of the activities of the United Nations from the standpoint of the feminist theory of international relations (liberal, radical and postmodern theories), considering how the UN implements gender equality in international politics and security architecture, as well as how effective these efforts are in transforming the global system of international relations.

As a result of the study, it was found that the activities of the UN in the field of gender equality reflect the key postulates of feminist theory through the implementation of UN Security Council Resolution 1325 “Women, Peace, Security”, the creation of the “UN-Women” structure, the introduction of a gender perspective in peacekeeping missions, and the holding of world conferences on the status of women. The importance of the HeForShe initiative, which embodies the struggle for gender equality and the involvement of representatives of “third world” countries in the global agenda, was revealed.

Keywords: *feminist theory of international relations, UN, gender equality, Resolution 1325, UN Women, HeForShe.*

Відомості про авторів/Information about the Authors

Свєгенія Кутузова, студентка 2 курсу спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії», Чорноморський національний університет імені Петра Могили, Миколаїв, Україна. E-mail: kutuzova020202@gmail.com

Evgenia Kutuzova – 2nd year student of specialty 291 “International Relations, Public Communications and Regional Studies” Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine. E-mail: kutuzova020202@gmail.com

Ірина Тихоненко, канд. політ. наук, доцент кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики, Чорноморський національний університет імені Петра Могили, Миколаїв, Україна. E-mail: irinavi2202@gmail.com ORCID <https://orcid.org/0000-0002-7716-085X>

Iryna Tykhonenko – PhD in Political Science, Associate Professor of the Department of International Relations and Foreign Policy, Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine. E-mail: irinavi2202@gmail.com ORCID <https://orcid.org/0000-0002-7716-085X>

© Є. Кутузова, І. Тихоненко
27.05.2025.

Стаття отримана редакцією

